

Inspectie Overheidsinformatie en
Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Klimaat en monumenten

*Factsheet met actuele data uit de monitor 2025-2026 over de gevolgen
van klimaatschade aan monumenten*

september 2026

De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed houdt toezicht op de werking van het monumentenstelsel in Nederland.

Onderdeel van het toezicht is een tweejaarlijkse vragenlijst (de monitor) onder gemeenten en Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud (POM's). De resultaten geven inzicht in algemene trends in het beheer van rijksmonumenten en laten zien hoe gemeenten en POM's hun beleid en uitvoering vormgeven. Deze factsheet maakt deel uit van een reeks waarin de Inspectie onderwerpen toelicht uit de monitor 2025-2026.

Veerkracht en weerbaarheid

Monumentenbeheerders dragen iedere dag verantwoordelijkheid voor het behoud van ons erfgoed. Dit vraagt om veerkracht en weerbaarheid zoals vooruitkijken en handelen. Zeker nu monumenten onder druk staan door uiteenlopende risico's en veranderingen. In deze factsheet staat de invloed van klimaatverandering op het monumentenstelsel centraal, met aandacht voor de uitdagingen die beheerders ervaren en de manier waarop zij daarmee omgaan.

Met het rapport "Aanhoudend droog" (2020) waarschuwde de Inspectie voor de gevolgen van droogte voor groen erfgoed¹. Eigenaren van groene monumenten ondervinden schade aan monumentale bomen, karakteristieke heestergroepen en aantasting van zichtlijnen van het historische landschap. Overheden en eigenaren werden opgeroepen om maatregelen te treffen. De Inspectie monitort hoe monumenteneigenaren en overheden dit doen.

Van wie is ons erfgoed?

Open Monumentendag is een jaarlijks terugkerend evenement dat iedere keer veel bezoekers trekt. Veel monumenten zijn dan gratis te bezoeken, zodat bezoekers een kijkje achter de monumentale deur kunnen nemen. In die zin is erfgoed van iedereen. Achter iedere monumentale gevel, molenwiek of landgoed zit een eigenaar. Zij zijn verantwoordelijk voor de instandhouding en het dagelijks onderhoud. Veelal betaald uit eigen middelen dan wel met ondersteuning van subsidie of een lening. Zij zijn de schatbewaarders van ons erfgoed. Soms alleen en soms met behulp van de inzet van vrijwilligers.

¹ <https://www.inspectie-oe.nl/actueel/nieuws/2020/08/31/aanhoudend-droog>

Schade door klimaatverandering

De zomer van 2026 staat in de boeken als de warmste sinds 1901. Dit gecombineerd met meerdere jaren van droogtes en hevige regenbuien heeft effect op ons erfgoed. De Inspectie heeft aan alle gemeenten en POM's in de monitor 2025-2026 gevraagd of hun monumenten schade hebben opgelopen door klimaatomstandigheden. Bij zowel gemeenten (56%) als POM's (53%) geeft ruim de helft aan dat er sprake is van schade.

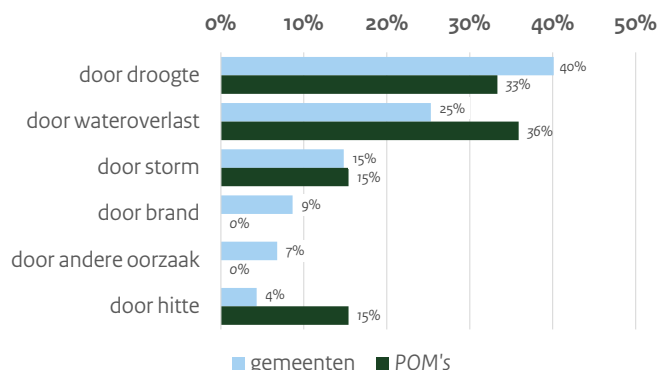
Wateroverlast, droogte en storm

De meeste schade ontstaat door droogte en wateroverlast. Bij gemeenten is droogte de belangrijkste oorzaak, bij POM's wateroverlast. Schade door storm komt ook voor. Opvallend is dat ook de hitte inmiddels gevolgen heeft. Zie *figuur 1*.

Gevolgen van klimaatschade

Bij POM's is doorgevraagd op de specifieke gevolgen van de klimaatschade. Daarbij is een onderscheid gemaakt tussen groene monumenten (zoals parken en vestingwerken) en gebouwde monumenten. Bij groene monumenten is droogte de belangrijkste oorzaak van schade. Door droogte ontstaat er schade aan bomen, planten, vijvers, grachten, beken en grondlichamen, zoals terpen, grafheuvels en dijken.

Bij gebouwde monumenten is wateroverlast de belangrijkste oorzaak. Dan gaat het om schade aan daken, buitenmuren en interieurs. Indirect veroorzaakt wateroverlast schade door insecten en schimmel. Zie *figuur 2*.

Figuur 1. Door welke klimaatomstandigheden is er schade aan cultureel erfgoed ontstaan? bron: monitor 2025-2026 | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Hoeveel (groene) monumenten zijn er in Nederland?

Nederland telt ongeveer 63.000 rijksmonumenten. Deze zijn door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aangewezen. Er zijn zo'n 1400 groene monumenten, waaronder tuinen, parken en begraafplaatsen. Ze zijn stuk voor stuk op te zoeken in het rijksmonumentenregister ². Er zijn rond de 830 provinciale monumenten. Alleen Drenthe en Noord-Holland hebben provinciale monumenten aangewezen ³. Daarnaast zijn er ongeveer 60.000 gemeentelijke monumenten die zijn aangewezen door de gemeenten ⁴. Daarvan zijn er honderden gemeentelijke parken aangemerkt als groen erfgoed ⁵.

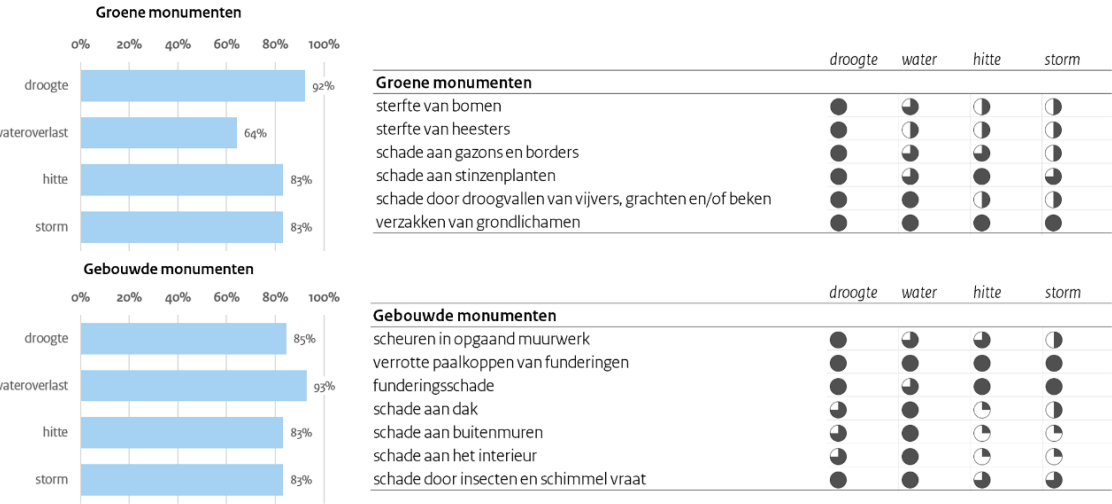
Foto: Drooggevallen sloot bij kasteelbos Renswoude

²<https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/r/rijksmonumentenregister>
³<https://catalogus.kadaster.nl/brk/en/page/GemeentelijkMonument>, <https://www.erfgoedregistratie.nl>

³<https://erfgoedmonitor.cultureelerfgoed.nl/mosaic/dashboard/monumenten>

⁴<https://catalogus.kadaster.nl/brk/en/page/GemeentelijkMonument>
⁵<https://www.erfgoedregistratie.nl>

⁵ <https://stichtingerm.nl/groenerfgoed?page=groenerfgoed>

Figuur 2. Oorzaken en gevolgen van klimaatschade bij groene en gebouwde monumenten? Bron: [monitor 2025-2026](#) | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Maatregelen om schade te voorkomen
60% van de POM's die aangaven schade te hebben ondervonden door klimaatverandering hebben één of meerdere maatregelen genomen om deze schade te voorkomen. De POM's die de afgelopen periode geen schade hebben opgelopen, hebben uit het oogpunt van preventie wel maatregelen genomen.

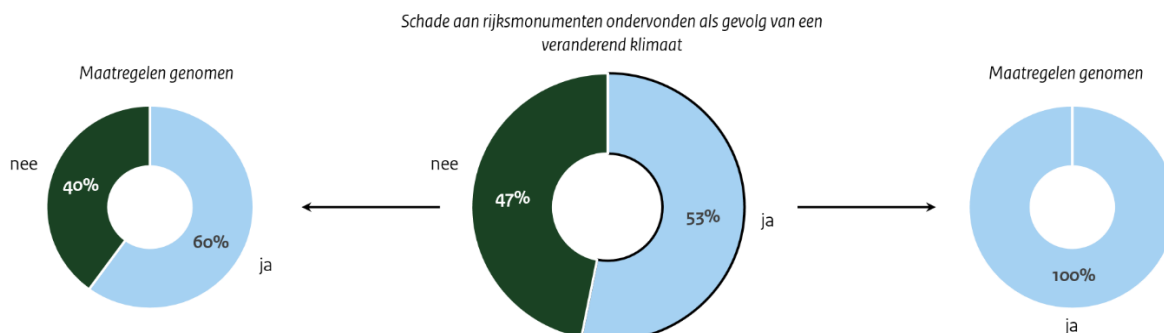
Soms zijn dit praktische oplossingen, zoals het vergroten van de dakgoot zodat bij stortbuien het water beter weg kan lopen. Ook hebben 10 POM's hun meerjarige beheerplannen aangepast zodat er meer rekening wordt gehouden met perioden van mogelijke droogte en wateroverlast.

Ook overlegden 10 POM's met waterschappen over de vraag hoe water beter kan worden vastgehouden of dat oude waterlopen weer kunnen worden hersteld. Zie [figuur 3](#).

Klimaat en gemeentelijk beleid
140 van de 342 gemeenten geven aan dat bij de uitvoering van het klimaatadaptatiebeleid de afgelopen twee jaar in de gemeente gebruik wordt gemaakt van cultuurhistorische kennis. Aan gemeenten is ook gevraagd of bij de klimaatstresstesten die zij opstellen cultureel erfgoed is meegenomen. Een klein aantal van 54 gemeenten geeft aan dat zij dit hebben gedaan.

Foto: Kruipaal in droge ondergrond bij molen in Marrum

Figuur 3. Schade aan rijksmonumenten als gevolg van een veranderend klimaat Professionele organisaties voor monumentenbehoud? Bron: *monitor 2025-2026* | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Conclusie

Meer dan de helft van de 32 POM-eigenaren van rijksmonumenten geeft aan schade als gevolg van de klimaatverandering te ervaren. Getroffen eigenaren en een deel van de overige treffen maatregelen om de schade te beperken. Ze passen bijvoorbeeld de beheerplannen aan en bekijken of oude waterlopen, in overleg met de waterschappen, hersteld kunnen worden. Beheerders van rijksmonumenten staan hier niet alleen voor. Een aantal gemeenten houdt ook bij of er schade is ontstaan aan het erfgoed door het veranderend klimaat. Zo geeft 40% van de gemeenten aan dat dit komt door droogte. Zij besteden in het klimaatbeleid aandacht aan erfgoed. Slechts beperkt wordt erfgoed meegenomen in de klimaatstresstesten. Meer bewustzijn en aandacht bij de gemeenten die dit nog niet doen is noodzakelijk.

Bij de Rijksoverheid wordt met programma's rondom klimaat en erfgoed ingezet op meer bewustwording⁶. Zo heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voor gemeenten een stappenplan opgesteld om erfgoed beter te beschermen⁷. Daarnaast heeft erfgoed nu ook een plek in de voorlopige Nationale Klimaatadaptatiestrategie 2026⁸.

Inspanningen die ook de komende jaren hard nodig zullen zijn om ons erfgoed te blijven beschermen tegen de negatieve effecten van klimaatontwikkelingen.

Wie houdt er toezicht op de monumenten?

Daar is soms een misverstand over. Want het is niet de minister van OCW maar de gemeente die toezicht houdt op de instandhouding van monumenten. Dit is al vanaf 1988 geregeld en staat in de Omgevingswet en andere regelingen. De provincie houdt toezicht op de gemeenten. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed adviseert en subsidieert. De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed kijkt op haar beurt hoe het monumentenstelsel werkt. De minister is wel eindverantwoordelijk voor de werking van het erfgoedstelsel.

Meer informatie in de monitor databank van de Inspectie

Alle gegevens in deze factsheet komen uit de openbare databank van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. In de databank zijn de antwoorden verzameld die gemeenten en POM's hebben gegeven op vragenlijsten over monumenten in de monitor 2025-2026 (en eerdere jaren).

Ga voor meer info naar:

<https://www.inspectie-oe.nl/de-inspectie-overheidsinformatie-en-erfgoed/databank>

Colofon

Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed |
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap | Postbus
16478 | 2500 BL Den Haag | info@inspectie-oe.nl |
<https://www.inspectie-oe.nl>

⁶ <https://klimaatenerfgoed.nl>

⁷ <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/w/water-en-klimaat/klimaatstresstest/stappenplan-klimaatstresstest>

⁸ <https://klimaatadaptatienederland.nl/beleid/nationale-aanpak/nas>